

УДК 336.14.025

Л. В. Гаврилова,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.3.62

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

L. Gavrilova,
post-graduate student of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

BUDGET POLICY IN THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF THE ECONOMY

У статті розкрито сутність та роль бюджетної політики у системі державного регулювання економіки; досвід розвитку бюджетних відносин у країні, що свідчить про підвищення рівня дієвості бюджетних інститутів, необхідність розвитку інституційного середовища формування бюджетної архітекtonіки. Визначено, що в умовах рецесії бюджетна політика має реалізовувати адаптаційно-регуляторний потенціал з метою виходу на поступове економічне зростання; при цьому бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного і соціального розвитку країни; стратегічними завданнями бюджетної політики у сучасних умовах є забезпечення макроекономічної стабільності, сприяння структурній перебудові економіки, забезпечення узгодженості всіх складових фінансової політики, удосконалення інструментарію бюджетного прогнозування, підвищення рівня обґрунтованості прогнозних розрахунків бюджетних показників, удосконалення засад бюджетного планування, у тому числі на середньострокову перспективу. Розглянуто бюджетну політику як адаптивний механізм у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць. Показано, що розробка бюджетної політики із врахуванням циклічності соціально-економічних процесів, бюджетної збалансованості, запровадження системного оцінювання ступеня досягнення поставлених завдань сприятиме дієвому перетворенню вітчизняної економіки у напрямі інноваційної моделі розвитку; виважена бюджетна політика є ваговою умовою соціально-економічного розвитку країни, здійснення результативних економічних перетворень.

The essence and role of fiscal policy in the system of state regulation of the economy are disclosed in the article; the experience of developing budget relations in the country, which testifies to the increase of the level of efficiency of budgetary institutions, the need to develop an institutional environment for the formation of budget architectonics. It is determined that in a recession, fiscal policy should implement adaptive and regulatory potential in order to achieve gradual economic growth; At the same time, fiscal policy as a weighty instrument of the system of state regulation of the economy should be based on long-term program of economic and social development of the country; the strategic objectives of fiscal policy in modern conditions is to ensure macroeconomic stability, promote structural restructuring of the economy, ensure consistency of all components of financial policy, improve the tools of budget forecasting, increase the level of validity of forecast calculations of budget indicators, improve the principles of budget planning, including mid-term perspective. Budget policy is considered as an adaptive mechanism in the system of regulation of the economy directed on ensuring the adequacy of regulatory measures for internal and external changes in the economic environment for the purpose of economic development of the state and administrative-territorial units. It is shown that the development of fiscal policy taking into account the cyclicity of socioeconomic processes, budgetary equilibrium, and the introduction

of a systematic assessment of the degree of achievement of the tasks set will contribute to the effective transformation of the domestic economy towards the innovative model of development; well-balanced fiscal policy is a prerequisite for the country's socio-economic development and the implementation of effective economic reforms.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, формування бюджету, бюджетна політика, державне регулювання економіки.

Key words: budget, budget system, budget formation, budget policy, state regulation of economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Виважена бюджетна політика є вагомою умовою соціально-економічного розвитку країни, здійснення результативних економічних перетворень. Доцільним є посилення інституційних засад системи державного фінансового регулювання економіки, результативності бюджетної системи, ефективності планування та використання видатків бюджету як вагомого інструменту економічних перетворень. Розробка та реалізація бюджетної політики має ґрунтуватись на обґрунтованих положеннях, що сприятиме збалансованості бюджетної системи та дієвості державного фінансового регулювання розвитку суспільства. Проте впродовж останніх років бюджетна політика держави не у достатній мірі забезпечувала інноваційний розвиток економіки, соціальне забезпечення населення. Виходячи із зазначеного актуальним є питання визначення відповідних інституційних засад подальшого розвитку системи бюджетного регулювання з врахуванням динаміки соціально-економічного розвитку країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку бюджетних відносин можна назвати праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, В. Нордхауса [5], П. Самуельсона [5], Дж. Стігліца, В. Танзі. Питання формування бюджетної політики досліджуються у працях вітчизняних вчених: А. Лисяк [1], А. Мазаракі [2], В. Макогон [3], А. Мярковського [4], І. Луніної, І. Лютого, І. Чугунова [2; 6—8] та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розкриття сутності та ролі бюджетної політики у системі державного регулювання економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бюджетна політика є одним з вагомих інструментів впливу на соціально-економічний

розвиток країни. Забезпечення цілеспрямованого впливу на темпи та якість економічного зростання потребує формування відповідної системи фінансового регулювання, спрямованої на управління результатами на основі удосконалення інституційного забезпечення фінансово-економічних перетворень. Упорядкування регулюючих цілей бюджетної політики, дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві, рівня задоволення потреб населення. Необхідним є забезпечення перетворення фінансового механізму в ефективний засіб реалізації соціально-економічної стратегії. Важливими завданнями в умовах трансформаційних перетворень є проведення ефективної бюджетно-податкової політики, підвищення рівня прозорості бюджетного процесу. Зазначене надасть можливість підвищення інвестиційної складової вітчизняної економіки та збільшення обсягу податкових надходжень до бюджету, реформування податкової системи та використання податкового потенціалу територій для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Разом з тим, важливо не тільки оптимізувати використання податкового потенціалу територій, а й створювати сприятливі умови для зростання економічної активності суб'єктів господарювання та економіки в цілому, у тому числі за рахунок запровадження принципів прозорості податкових право-відносин, відновлення довіри між платниками податків та державою.

Бюджетна політика держави як динамічна система, що розвивається у залежності від соціально-економічних потреб суспільства має задіяти з урахуванням зарубіжного досвіду відповідні регуляторні механізми. Функціональне призначення бюджетної політики є продуктом еволюції ролі та значення держави в суспільно-економічному розвитку, у залежності від показників економіки мають коригуватися цілі і завдання бюджетної політики, механізми, інструменти і важелі для їх досягнення з метою ефективного впливу на соціально-економічні

процеси. В умовах рецесії бюджетна політика має реалізовувати адаптаційно-регуляторний потенціал з метою виходу на поступове економічне зростання. При цьому бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного і соціального розвитку країни.

Розробка бюджетної політики із врахуванням циклічності соціально-економічних процесів, бюджетної збалансованості, запровадження системного оцінювання ступеня досягнення поставлених завдань сприятиме дієвому перетворенню вітчизняної економіки у напрямі інноваційної моделі розвитку. Податкове навантаження є одним з основних фінансово-бюджетних показників, який суттєво впливає як на дохідну частину бюджетів усіх рівнів, так і на економічні процеси країни та адміністративно-територіальних одиниць. Від оптимальності визначення величини зазначеного показника залежить обсяг фінансових ресурсів для виконання державою і органами місцевого самоврядування відповідних соціально-економічних функцій, а також темпи економічного зростання у країні та регіонах. Дослідження питання впливу податкового навантаження на дохідну частину бюджету та економічний розвиток країни і адміністративно-територіальних одиниць є актуальним та необхідним для розробки і реалізації виваженої державної політики у сфері оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності та формування доходів бюджету. Як суспільно-економічна категорія бюджетна політика має певну структуру, яка охоплює суб'єкт, об'єкт і взаємозв'язки між ними, відповідний набір методів та інструментів регулювання згідно з визначеними у суспільстві цілями та завданнями. До структурних елементів бюджетної політики також належать: розроблення науково обгрунтованої концепції розвитку бюджету, яка формується на основі вивчення потреб сучасного стану суспільного розвитку, тенденцій соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави; визначення основних напрямів формування та використання бюджетних ресурсів на перспективу і поточний період; здійснення заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Основним завданням бюджетного регулювання є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку країни, однак при цьому важливою є підтримка у необхідних межах запасу стійкості бюджетної системи, яка є одним з вагомих інструментів впливу на економічне зростання, разом з цим, з лагом у

часі бюджетна система виступає як об'єкт впливу з боку макроекономічного стану, тому важливим є визначення ступеня взаємовпливу бюджетної системи і соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика суттєво впливає на створення відповідних умов для дієвої структурної перебудови економіки з врахуванням ендогенних чинників економічного зростання, розвитку людського капіталу, розробки та впровадження наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Вагомим механізмом реалізації пріоритетних напрямів бюджетної політики інноваційного характеру мають стати видатки розвитку державного та місцевих бюджетів, ступінь ефективності використання яких суттєво впливатиме на дієвість довгострокової стратегії економічного розвитку. Доцільним є планування найбільш ефективних та дієвих бюджетних програм та суспільних послуг, що спроможні забезпечувати економічний розвиток у перспективі, використання системи відповідних показників оцінки бюджетної результативності, дотримання принципу прозорості та підзвітності органів державного управління громадськості.

З метою розробки і реалізації збалансованого бюджетного регулювання протягом певного часового інтервалу бюджетна політика має визначатися, виходячи, з одного боку, з циклічності економічного розвитку, з іншого — зі стану державних фінансів і запасу стійкості бюджетної системи, суттєве зменшення якого може призвести до ускладнень у проведенні ефективного бюджетного регулювання для позитивного впливу на економічне зростання. На кожному етапі економічного розвитку є необхідність розробки такого бюджетного механізму, який забезпечив би втілення поставлених завдань перед державою. З економічної точки зору, бюджетний механізм є сукупністю певних видів бюджетних відносин, методів формування та використання бюджетних коштів.

Розвиток суспільства на даному етапі вимагає використання бюджетної політики як дійового інструменту державного регулювання економічних та соціальних відносин. Важливим є визначення пріоритетів бюджетної політики, у тому числі на середньострокову перспективу виходячи з основних засад соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного регулювання у сфері формування доходів бюджету, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, що підвищить рівень ефективності функціонування економічної та бюджетної системи в ціло-

му. Бюджетна політика, що реалізується через систему бюджетних механізмів забезпечує бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Бюджетний механізм та реалізація відповідної політики у сфері державних фінансів із використанням регулюючих можливостей бюджету є вагомими інструментами впливу держави на розвиток економіки, забезпечення необхідного рівня соціальних стандартів. Особливо вагомого значення набуває бюджетний механізм за умови трансформаційних перетворень економіки та необхідності її стабілізації в умовах фінансово-економічної рецесії. Економічна сутність бюджетної політики в якості інструменту регулювання економічного розвитку полягає у використанні бюджетної архітектоники, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи для впливу на динаміку економічного зростання.

Бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного та соціального розвитку країни. Упорядкування регулюючих цілей бюджетної політики, дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві, рівня задоволення суспільних потреб. Необхідним є забезпечення перетворення бюджетного механізму в дієвий засіб реалізації соціально-економічної стратегії, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Соціальні пріоритети бюджетної політики мають зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, вирішувати питання подолання бідності. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає розробку відповідних норм, правил, інституцій сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектоніка бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності повинні формувати механізм впливу на економічне зростання, сприяти підвищенню добробуту суспільства [7].

Державна політика у сфері видатків бюджету суттєво впливає на обсяг сукупного попиту, який складається із обсягу споживчого попиту, інвестиційного попиту та попиту держави. В умовах економічного спаду держава повинна здійснювати заходи щодо одночасного послаблення податкового навантаження на економіку та збільшення бюджетного дефіциту, таким чином, бюджетне регулювання дозволяє впливати на обсяг сукупного попиту, темпи і

пропорції економічного розвитку. Зміст соціальної функції державних фінансів полягає в формуванні соціального захисту людини та забезпечення цілісності та стабільності розвитку суспільства. У реалізації соціальної функції держави призначення доходів і видатків державного бюджету полягає у формуванні і структуруванні державних фінансових ресурсів з метою забезпечення базових параметрів життєдіяльності громадянина і суспільства. Соціальне призначення трансфертів, що передаються з державного бюджету місцевим бюджетам, полягає у забезпеченні соціальної злагоди і стабільності у суспільстві шляхом розподілу фінансових ресурсів за регіонами країни для збалансованого соціально-економічного та культурного розвитку як територій, так і країни в цілому. Державні цільові фонди покликані забезпечити функціонування системи соціального захисту осіб, які потребують підтримки з боку суспільства. Важливим методологічним чинником є визначення принципів функціонування державних фінансів, що дозволяє виявити напрями впливу фінансів на розвиток державного сектору економіки, виробити критерії його розвитку.

Важливою умовою посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства є розробка та запровадження обґрунтованих методів визначення обсягів і структури видатків державного та місцевих бюджетів. З метою найбільш ефективного розподілу бюджетних ресурсів відбувається подальше удосконалення планування і виконання видаткової частини бюджету на основі програмно-цільового методу як складової системи перспективного бюджетного прогнозування та планування. Удосконалення системи планування видатків місцевих бюджетів шляхом запровадження програмно-цільового методу сприятиме підвищенню бюджетної прозорості, взаємозв'язку пріоритетів соціально-економічного розвитку територій з фінансовою складовою місцевого самоврядування, посиленню ефективності використання бюджетних коштів з врахуванням досягнутих результатів бюджетних програм [8].

Досвід розвитку бюджетних відносин в Україні за часів незалежності держави свідчить про підвищення рівня дієвості бюджетних інститутів, але одночасно і про необхідність розвитку інституційного середовища формування бюджетної архітектоники. Стратегічними завданнями бюджетної політики у сучасних умовах є створення умов для забезпечення макроекономічної стабільності та сприяння струк-

турній перебудові економіки, забезпечення узгодженості всіх складових фінансової політики, удосконалення інструментарію бюджетного прогнозування, підвищення рівня обґрунтованості та точності прогнозних розрахунків бюджетних показників, удосконалення засад бюджетного планування, зокрема на середньострокову перспективу, раціонального формування системи податкових надходжень, що базується на поєднанні принципів податкового законодавства фіскальної достатності та соціальної справедливості, посилення фінансово-бюджетного контролю за ефективністю та результативністю використання бюджетних коштів, удосконалення механізму та інструментів управління державним боргом, розвиток системи бюджетного регулювання, її методів та інструментів. Вирішення зазначених завдань сприятиме забезпеченню комплексного і динамічного розвитку територій та країни в цілому [7].

Питанням впливу екзогенних та ендегенних чинників на розробку і реалізацію бюджетної стратегії з врахуванням економічної циклічності, рівня дієвості інституційного забезпечення розвитку бюджетних відносин приділяється значна увага у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Економічні перетворення та посилення процесів глобалізації зумовлюють розробку дієвих принципів та підходів до інституційної основи бюджетної стратегії, яка надасть можливість взаємоузгодити інституційні компоненти бюджетної системи, що визначають рівень динамічної збалансованості бюджетів різних рівнів, удосконалити бюджетну архітектуру з врахуванням динамічності соціальних та циклічності економічних процесів. Вагомими завданнями є розробка бюджетної стратегії з врахуванням інституційних принципів розвитку бюджетних відносин; удосконалення механізмів, інструментів та важелів бюджетної політики на довгострокову перспективу, спрямованих на забезпечення прискорення темпів економічного зростання та розвитку людського потенціалу [5].

Таким чином, бюджетна політика впливає на дієвість фінансово-економічних перетворень у системі державних фінансів, забезпечує фінансування структурної перебудови економіки, стимулювання розвитку її пріоритетних секторів, прискорює інтенсифікацію виробництва та рівень розвитку суспільства. Як багатогранний інструмент державного регулювання соціально-економічних процесів бюджетна стратегія визначає напрями розвитку складових фінансової політики, що надає можливість

для взаємоузгодження шляхів реалізації її завдань. Бюджетна політика сприяє ефективній реалізації інституційних фінансово-бюджетних інструментів, спрямованих на створення умов для забезпечення соціально-економічного розвитку країни з урахуванням динамічності та циклічності економічних процесів. Рівень дієвості інституційного забезпечення у бюджетній сфері залежить від обґрунтованості бюджетної стратегії. В умовах економічних перетворень вагомим завданням є удосконалення інституційного забезпечення розвитку бюджетних відносин та формування і реалізації бюджетної політики на довгострокову перспективу [3].

В умовах посилення глобалізації зростає роль бюджетної політики у соціально-економічних і суспільно-політичних процесах. Зазначене певною мірою впливає на уніфікацію національних принципів формування бюджетної архітектури, її удосконалення в напрямі посилення регулюючої та стимулюючої функції бюджетної політики. Поряд з цим, розвиток інституційних засад розробки бюджетної стратегії передбачає взаємоузгодженість дій фінансово-бюджетних інститутів, які виникли еволюційно та сформували бюджетний простір. Зважаючи на оцінку ефективності інституційного забезпечення у бюджетній сфері, важливим є врахування взаємозв'язків між складовими інституційного середовища; забезпечення скоординованості та адекватності бюджетних регулятивних заходів змінам економічного середовища; прозорості формування і виконання державного та місцевих бюджетів; підвищення рівня відповідальності органів державної влади і місцевого самоврядування за досягнення поставлених цілей. Дієвість інституційного забезпечення розвитку бюджетних відносин взаємопов'язана з динамічністю трансформаційних економічних процесів, впливом екзогенних факторів на вітчизняну економіку [1].

З метою забезпечення макроекономічної стабільності, прискорення темпів економічного зростання та розвитку людського потенціалу пріоритетним завданням є розробка бюджетної стратегії, яка надасть можливість для обґрунтованого формування доходів та витрат бюджету, планування дефіциту бюджету та джерел його фінансування, управління державним боргом, визначення оптимального рівня бюджетної централізації, міжбюджетного регулювання. При цьому посилення інтеграційних процесів актуалізує питання взаємоузгодження інструментів бюджетного регулю-

вання. Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення бюджетного процесу щодо запровадження середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні бюджетні періоди відповідно до напрямів розвитку галузі, підвищення якісного рівня розробки паспортів та інтегральної оцінки виконання бюджетних програм, підготовки бюджетних запитів, здійснення моніторингу бюджетної результативності.

Сутність державних фінансів полягає в фінансово-економічних відносинах, що виникають з приводу розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту і частини національного багатства, пов'язаних з формуванням фінансових ресурсів держави та використанням їх для покриття витрат, необхідних для виконання державою і місцевими органами влади своїх завдань та функцій. Призначення бюджетного регулювання полягає в забезпеченні соціально-економічного розвитку держави та добробуту громадян за допомогою низки фінансових інституцій. Реалізація основної мети суспільного розвитку — створення умов для забезпечення гідного життя громадян передбачає в сфері державних фінансів досягнення збалансованості між соціальними зобов'язаннями органів державної влади та їх можливостями мобілізації фінансових ресурсів як на державному, так і на місцевому рівні [4].

Становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки, однак можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Бюджетна політика є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць. Бюджетну політику слід розглядати як чинник цілеспрямованого впливу відповідних інститутів держави на економічні та соціальні процеси країни щодо забезпечення макроекономічної рівноваги та створення відповідних умов для економічного зростання шляхом перероз-

поділу фінансових ресурсів між певними галузями та сферами суспільного розвитку. Метою бюджетної політики є забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання, державного фінансового контролю. Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Прогнозування бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на довгострокову перспективу [6].

Підвищення дієвості системи управління бюджетним процесом передбачає формування бюджетної політики на основі сталого, довгострокового підходу. Розробка бюджетної стратегії забезпечить визначення орієнтирів розвитку бюджетної системи, напрямів формування та шляхів реалізації бюджетної політики; встановлення балансу між власними та позиковими ресурсами; підвищення рівня обґрунтованості та дієвості рішень органів державного управління і місцевого самоврядування. Вагомим завданням при цьому є здійснення моніторингу процесу реалізації бюджетної стратегії, визначення умов, дотримання яких характеризує її ефективність, проведення дієвих фінансових перетворень шляхом використання обґрунтованих методів та інструментів бюджетної політики, спрямованих на отримання якісного суспільно-значимого кінцевого результату.

Основа бюджетної політики складають напрями і завдання, які визначають довгострокову перспективу формування і використання фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів; шляхи вирішення завдань, що випливають з особливостей суспільного розвитку країни та циклічності економічних процесів; динамічну збалансованість, стійкість та стабільність бюджетної системи. Досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни залежить від ступеня врахування в бюджетній стратегії тенденцій розвитку інституційного середовища фінансово-бюджетного простору, динаміки суспільного розвитку. Підвищення дієвості бюджетної політики та її взаємозв'язків з фінансовими інститутами на

сучасному етапі розвитку системи державних фінансів обумовлює необхідність поглиблення дослідження бюджетної архітектури, розробки концепції її інституціоналізації на основі обґрунтування оптимальних співвідношень бюджетних, податкових, соціальних, монетарних та державних боргових складових, що визначають бюджетний простір. Обґрунтованості податкового навантаження передбачає аналіз рівномірності та пропорційності його розподілу за регіонами, оцінку можливої зміни рівня податкового навантаження залежно від впливу екзогенних та ендемогенних факторів. Важливим при цьому є надійність прогнозів макроекономічних параметрів, оцінка ймовірності їх зміни, обґрунтовані прогнозні фінансово-економічні показники [2].

Раціональні управлінські рішення щодо використання бюджетних коштів доцільно приймати відповідно до результатів моніторингу й оцінки ефективності та результативності бюджетних програм з врахуванням ступеня їх обґрунтованості, виходячи зі стратегічного моделювання соціально-економічних процесів, середньострокового планування фінансового забезпечення бюджетних установ. Розвиток інституту місцевих фінансів передбачає створення стимулів для нарощення власної доходної бази органами місцевого самоврядування; підвищення конкурентоспроможності територій та покращання інвестиційного клімату їх розвитку; зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення взаємної відповідальності органів державного управління та місцевого самоврядування щодо формування та реалізації бюджетної політики; досягнення балансу з питань розподілу доходних джерел та видаткових повноважень між бюджетами усіх рівнів; розвиток інструментів середньострокового планування місцевих бюджетів. Важливим завданням є удосконалення інструментів державного фінансового аудиту та контролю у бюджетному процесі шляхом здійснення системного аналізу та оцінки управління фінансовими ресурсами та активами держави; формування збалансованої структури органів державного фінансового аудиту з урахуванням чіткого розмежування їх повноважень та ефективної взаємодії. Особливого значення набуває вдосконалення системи середньо- та довгострокових бюджетних прогнозів, які надають можливість для прийняття обґрунтованих, раціональних рішень, оцінки їх наслідків у майбутньому. Досягненню стратегічних завдань бюджетної політики сприятиме розвиток інструментарію оцінки та моніторингу бюд-

жетних програм, що дозволить забезпечити взаємозв'язок між досягнутими результатами та використаним обсягом бюджетних коштів, визначити чинники, які надають можливість виконати бюджетну програму на необхідному рівні та досягти запланованих результативних показників, обґрунтувати напрями підвищення ефективності прийняття рішень органами державного управління, спрямованих на забезпечення ефективності та результативності виконання бюджетних коштів.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів вагомим завданням бюджетної стратегії є спрямування видатків на пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку країни, обґрунтування цілей, завдань та принципів бюджетної політики, узгодження фінансових можливостей бюджету щодо їх реалізації в межах бюджетних періодів. Динамічна трансформація економічної системи визначає необхідність збалансування бюджетів усіх рівнів з урахуванням циклічних коливань реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, державного боргу, валютного курсу. Доцільним є формування бюджетної політики на основі засад, що передбачають стабільність, передбачуваність податкового регулювання, обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, формування бюджету з урахуванням прогнозу основних фінансово-економічних показників, що покладені в основу бюджетного планування. Важливим є встановлення зв'язку річного та середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цільового методу бюджетування з врахуванням змін життєвого мінімуму, тарифів на енергоносії, інших показників, необхідних для планування видатків за бюджетними програмами, термін виконання яких більше одного року. Визначальним у цьому напрямі є підвищення ефективності бюджетних видатків, що відбуватиметься на основі визначення їх пріоритетності та оцінки ступеня досягнення очікуваних результатів. Важливим напрямом формування бюджетів направлених на забезпечення економічного розвитку країни є підтримка інноваційних та енергозберігаючих інвестиційних проектів, підвищення частки капітальних витрат у державному та приватному секторах економіки. З метою забезпечення стійкого економічного зростання, доцільним є визначення основних засад формування бюджетної політики в системі економічного розвитку країни, які полягають у поєднанні складових адаптивної інституційної архітектури бюджетної системи та інструментів фіскального регулювання,

оптимізації структури доходів і видатків бюджету, системи міжбюджетних відносин й середньострокового бюджетного планування та прогнозування, на основі встановлення взаємозв'язку між тенденціями фінансової глобалізації та пріоритетами державної фінансової політики. Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу. Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку країни та територій. За останні роки здійснено відповідні заходи щодо посилення обґрунтованості планування видаткової частини бюджету, її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства.

ВИСНОВКИ

Бюджетна політика виступає важливою складовою державного фінансового регулювання та ефективним інструментом реалізації економічної політики країни щодо забезпечення макроекономічної рівноваги в умовах інституційних перетворень. Метою бюджетного регулювання є створення відповідного суспільного середовища для стійкого економічного зростання та формування дієвих інституційних взаємовідносин щодо визначення пріоритетів здійснення бюджетної та податкової політики, вдосконалення методологічних засад бюджетного планування та прогнозування, розподілу та перерозподілу наявних фінансових ресурсів, здійснення дієвого контролю за їх використанням, реалізація основних завдань та стратегічних цілей суспільного розвитку. Важливим є адаптація бюджетної політики до тенденцій циклічного економічного розвитку, що передбачає формування сучасних фінансових інститутів, збалансування фіскального навантаження, утримання індикативних значень дефіциту бюджету та державного боргу при сприятливій інноваційній перебудові економіки. Основні напрями бюджетної політики мають формуватися із пріоритетів, які визначають дієвий інноваційний розвиток економіки, вагомим механізмом реалізації цього має стати бюджет розвитку. Доцільним є впровадження стратегічного планування у роботу головних розпорядників бюджетних коштів та складання ними

відповідних планів діяльності на поточний і наступні три бюджетні періоди, спрямовані на результат з метою посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення встановлених цілей, упорядкування і підвищення результативності та ефективності державних видатків. У сучасних умовах розвитку економіки доцільним є визначення відповідних інституційних засад бюджетної політики, підвищення результативності виконання бюджетних програм, посилення взаємозв'язку бюджетного планування та основних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, удосконалення системи управління державними фінансами з урахуванням необхідності забезпечення належного рівня соціальних стандартів, внутрішнього споживання, стимулювання економічної діяльності країни. Формування та здійснення бюджетної стратегії як складової державного регулювання суспільного розвитку має ґрунтуватися на підходах, спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, дієвості економічних перетворень. Досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни залежить від ступеня врахування в бюджетній політиці особливостей інституційного середовища, функціонування фінансово-економічних відносин, динаміки суспільного розвитку. Бюджетне стратегічне планування є одним з вагомих інструментів економічної політики держави, яке ґрунтується на визначенні параметрів формування доходів і видатків бюджету, дефіциту бюджету, управління державним боргом, здійсненні регулювання міжбюджетних відносин на перспективний період у взаємозв'язку з основними цілями і завданнями економічного і соціального розвитку держави. Доцільним є формування в країні відповідних інституційних умов для підвищення рівня ефективності бюджетних видатків та результативності бюджетного процесу. Формування бюджетної політики на середньострокову перспективу дозволяє визначити стратегічні цілі бюджетної політики, забезпечити прозорість і відкритість щодо досягнення соціально-економічних завдань протягом запланованого періоду, досягати реалістичних прогнозів доходів бюджету; встановлювати основні пріоритети у сфері бюджетних видатків, забезпечувати своєчасне корегування бюджетної політики, посилити державний фінансовий контроль за реалізацією цілей, встановлених основними напрямами бюджетної політики, відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів за ефективністю використання бюджетних коштів.

Література:

1. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія / За ред. Л.В. Лисяк. — Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. — 396 с.

2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг.ред. А.А. Мазаракі. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. — 376 с.

3. Макогон В.Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. — 364 с.

4. Мярковський А.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами / А.І. Мярковський // Фінанси України. — 2013. — № 8. — С. 7—18.

5. Самуельсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. — 18-е издание / Пер. с англ. — М.: "И.Д. Вильямс", 2010. — 1360 с.

6. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов // Казна України. — 2014. — № 6. — С. 25—28.

7. Чугунов І.Я. Бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук. 08.04.01 / І.Я. Чугунов. — К., Ін-т екон. прогнозування НАН України, 2003. — 37 с.

8. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. — 2016. — № 28/1. — С. 217—226.

References:

1. Lysiak, L.V. (2015), Biudzhetna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspil'noho rozvytku [Budget component of the implementation of dominant areas of social development], DDFFA, Dnipropetrovsk, Ukraine.

2. Chuhunov, I.Ya. Pavelko, A.V. and Kanieva, T.V. (2015), Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnykh peretvoren' [State financial regulation of economic transformations], Kyiv.-nats.torh.-ekon.un-t, Kyiv, Ukraine.

3. Makohon, V.D. (2018), Biudzhetna stratehiia derzhavy [Budget strategy of the state], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.

4. Miarkovs'kyj, A.I. (2013), "Strategic directions of development of the system of management of public finances", Finansy Ukrainy, vol. 8, pp. 7—18.

5. Samuel'son, P.E. and Nordkhaus, V.D. (2010), Ekonomyka [Economy], Y.D. Vyl'iams, Moscow, Russia.

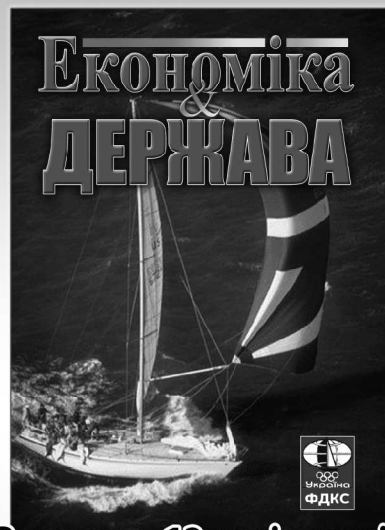
6. Chuhunov, I.Ya. (2014), "Budget relations in the system of socio-economic development of the country", Kazna Ukrainy, vol. 6, pp. 25—28.

7. Chuhunov, I.Ya. (2003), "Budget system as an instrument for economic development regulation", Ph.D. Thesis, Economy, In-tek. prohnouzuvannia NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

8. Chuhunov, I.Ya. and Ihnatiuk, I.M. (2016), "Formation of budget expenditures in the system of socio-economic development of the country", Ekonomichnyj visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj universytet imeni Hryhoriia Skovody, vol. 28/1, pp. 217—226.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2019 р.

Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових

видань України з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73